

Summary

N.A.Klysbayeva

About the Traditions of Family Upbringing of Children in the Context of V.O.Sukhomlyns'kyi's Ideas

In the article questions of the usage of pedagogical potential of family education traditions of children in the context of study of a pedagogical heritage of V.O.Sukhomlyns'kyi are considered.

Keywords: tradition, a family, family traditions, pedagogical potential of traditions in V.O.Sukhomlyns'kyi heritage.

Дата надходження статті:

„17” серпня 2011 р.

УДК 37.035:929–051В.Сухомлинський(477)(045)

Г.І.КОБЕРНИК,

*кандидат педагогічних наук
(м.Умань)*

**Формування громадянських якостей школярів у педагогічній спадщині
В.О.Сухомлинського**

В статті розкрито педагогічні умови формування таких компонентів громадського виховання як суспільний обов'язок, відповідальність, моральної свідомості, повинності, любові та поваги до своїх батьків, рідних, близьких людей.

Ключові слова: громадянськість, обов'язок, відповідальність.

Аналіз досліджень і публікацій... Ідею громадянського виховання розглядали Сократ, Томас Мор, ЖЖ. Руссо, Г.В.Гегель, К.Д.Ушинський і сучасні педагоги І.Д.Бех, М.М.Борищевський, Т.О.Дем'янюк, О.В.Киричук, В.Л.Поплужний, О.Я.Савченко, М.Г.Стельмахович, В.О.Сухомлинський та інші.

Формулювання цілей статті... Нашою метою є: розкрити педагогічні умови формування основ громадянського виховання школярів у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу... Громадянськість – це насамперед відповідальність, обов'язок та вища сходина в духовному житті людини, на якій вона віддає себе служінню ідеалові. Оскільки громадянськість, тобто усвідомлення своїх прав і обов'язків по відношенню до держави, є поняття, що стосується особистості, то відповідальність В.О.Сухомлинський розглядає як особистісну проблему. Відповідальність повинна насамперед бути своєю совістю, перед цим, за оцінкою педагога „неспокійним і суворим стражем розуму”.

Завдяки тому, що Василь Олександрович органічно поєднує громадянськість і совість, відповідальність постає у нього у найвищій формі. По-перше, вона характеризує здатність особистості самостійно формулювати моральні обов'язки, вимагати від себе їх виконання і здійснювати самооцінку та самоконтроль. По-друге, суттєво розширяється сфера втручання особистості в оточуючий світ і стверджує ідея особистої відповідальності за все, що створено народом.

В.О.Сухомлинський вважав, що ідея суспільного обов'язку має посідати провідне місце в усій системі навчально-виховної роботи школи.

Усвідомлення суспільного обов'язку, необхідності його виконання – основа з основ етичної культури. В.О.Сухомлинський підкреслював, що в усвідомленні людиною свого обов'язку полягає істинний зв'язок етики як теорії моралі й етичної практики. Ідеї про обов'язок увійдуть в душу дитини й стануть її ідеалами лише тоді, коли становитимуть сутність її переконань, перетворяться в стиль мислення, праці, служіння суспільству.

Василь Олександрович визначає такі види обов'язку: обов'язок людини перед людиною, перед Батьківщиною, обов'язок батька і матері перед дітьми, обов'язок дітей перед батьками, обов'язок особи перед колективом, обов'язок перед вищими моральними принципами. Почуття обов'язку – це не пута, що зв'язують людину. Це справжня людська свобода. Вірність обов'язкові підносить людину. Неодноразово він наголошує на тому, що справжнє особисте щастя – у виконанні обов'язку, що, чим глибший соціальний, політичний смисл обов'язку, тим щасливіша людина.

Однією із особливостей моральної свідомості як специфічної форми свідомості суспільної є те, що вона відображає об'єктивну соціальну необхідність потреби людей, суспільства, історичного розвитку в особливій суб'єктивній формі, що виражається в вигляді уявлень про належне (про те, що треба робити), встановлюючи наскільки відповідає цьому уявленню те, що фактично існує. Із уявлень про належне складаються моральні вимоги, розуміння того, які вчинки повинні

здійснювати люди. Стосовно до людини ці вимоги виступають, як її обов'язки: останні в узагальненій формі правил, що стосуються всіх, формулюються в моральних нормах, заповідях.

В.О.Сухомлинський постійно зупиняється на сукупності правил, які повинні виконувати учні. Ці правила сформульовані чітко, звучать афористично і духовно вражаюче, у вигляді деяких принципів, вимог, тобто так, як у народній педагогіці. Вимога допомагає вихованців забагнути суть і наявність потреби в тих чи інших звичаях і манері поведінки. У народній педагогіці вони виражуються по-різному: у цікавій розповіді про якийсь повчальний факт із життя людей, мудрій пораді когось із старших, афоризмі

Один з перших етичних принципів В.О.Сухомлинського стосується поняття „повинність”. Ось як про це він пише, звертаючись до своїх вихованців: „Людина повинна. Вся суть нашого життя полягає в тому, що ми всі зобов'язані, повинні. Інакше жити було неможливо. Живучи в суспільстві, ти на кожному кроці стикаєшся з іншими людьми, кожна твоя втіха, кожна радість чогось коштують іншим людям – напруження їх духовних і фізичних сил, турбот, неспокою, тривог, роздумів. Життя перетворилося б на хаос, серед білого дня не можна було б вийти на вулицю, якби не було людського обов'язку” Ясне розуміння і суворе додержання твого обов'язку перед людьми – є справжня свобода. Чим людяніше, свідоміше ти додержуеш свого обов'язку перед людьми, тим більше береш ти з невичерпного джерела справжнього людського щастя – свободи. Спробуй звільнити себе від обов'язку – і ти перетворишся в раба своїх примх. Бійся духовного поневолення своїми бажаннями, якщо не тримати їх у шорах і не підкорятися повинності, ти перетворишся в безвільну істоту” [2, с.38].

З обов'язку людина завжди поступається чимось іншій людині. У житті завжди буває так, що одній людині легше, іншій важче, одній дістаеться більше радощів, іншій – менше, одній краще, іншій – гірше. Мудрість людської повинності полягає в тому, щоб бачити і внутрішньо розсудити, де повинен ти і де повинні тобі. І „якби нам вдалося, образно кажучи, – пише педагог, – розкрити очі душі на ці найтонші людські взаємини, кожна людина завжди, буквально завжди, рахувалася б з ними, у моральному житті настала б загальна гармонія... Повинність – школа виховання бажань. Які звеличують людину” [2, с.38-40].

На думку В.О.Сухомлинського, саме у молодшому шкільному віці, коли душа дитини сприятлива до емоційних впливів, необхідно поспішати розкрити їй азбуку загальнолюдської моралі – початкову школу моральності, що складається із норм, які наростають за ступенем активності в утвердженні добра. Починається ця азбука моральної культури від біблійного „не чини іншим зла”, а завершується закликом „боротися проти зла і несправедливості”.

У роботах „Як виховати справжню людину”, „Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості”, „Стопорад учителю”, „Методика виховання колективу”, „Народження громадянина”, „Серце віддаю дітям”, „Павліська середня школа”, „Розмова з молодим директором” та ряді статей В.О.Сухомлинський сформульовав приписи, повчання відповідно до вікових періодів розвитку школярів. Розглянемо ці правила в загальному вигляді.

Педагог справедливо вважає, що піклування про людину, відповідальність людини за людину – основа організації й моральної єдності дитячого колективу. Визнаючи повинність вихованця перед колективом, він формулює закони справжньої дружби, вироблені декількома поколіннями школярів, які навчалися в Павліській середній школі. Суть цих законів полягає в тому, що дружба – це моральне збагачення людини, віра в людину, вершина, з якої відкриваються найдрібніші деталі доблесті і краси, добра і зла, вульгарності і потворності. У цих законах виражена гармонія: з одного боку, почуття особистої честі, гідності, а з іншого – почуття обов'язку, відповідальності за благо товаришів, за людей з якими особа вступає в складні відносини у процесі духовного життя.

Отже, проблема виховання в школярів повинності та обов'язку розглядається в творчій спадщині В.О.Сухомлинського в двох таких аспектах: як найважливіша суспільно-політична проблема, і як центральна проблема власної навчально-виховної теорії і практики. Для розв'язання даного завдання потрібно дотримуватись системного підходу, який передбачає формування обов'язку як трьохкомпонентного утворення що включає усвідомлення обов'язку, досвід морально-оцінної діяльності та діяльнісно-воловою сферу, а сутність методів, шукати в засобах народознавства.

Досить важливою є думка В.О.Сухомлинського про виховання в дітей любові та поваги до своїх батьків, рідних, близьких людей. Любити батька, матір, дідуся, бабусю – це означає творити добро, приносити їм радість, робити конкретні хороші вчинки, в яких би виражалась турбота про них. З цього приводу педагог висловлює таку повчальну мудрість: набагато легше любити все людство, ніж зробити конкретну хорошу справу для рідної тобі людини – матері. Він домагався того, щоб в роки дитинства дитяче серце не раз стиснув біль від думки про те, що матері нелегко, що вона переживає тяжкі хвилини напруженості праці. Необхідно розкрити очі дитини на

материнську працю, нехай кілька разів дитина встане разом з матір'ю – задовго до світанку, нехай піде з нею на ферму, побачить, як нелегко працювати – і в серці з'явиться співчуття. Відчуття серцем найдорожчої в світі людини – матері – є великою школою людяності, могутнім засобом облагородження [1].

Значне місце у вихованні підростаючого покоління В.О. Сухомлинський відводив трудовому вихованню дітей як у сім'ї, так і в школі, вихованню любові до праці, працьовитості, поваги до людей праці, на що сьогодні ми мало звертаємо уваги. „В трудовій діяльності народ бачить найважливіший засіб самовираження, самоствердження особистості ... Важливість виховного завдання в тому, щоб почуття особистості гідності, особистості гордості кожного вихованця ґрунтувався на успіху в праці” [3, с.132].

Водночас він відзначав, що марне витрачення часу, байдикування, ледарство проникає навіть у життя сільських дітей. Ці слова сьогодні є як ніколи актуальними. Дійсно, дітей перетворили в „бездушних споживачів радощів, вони навіть не усвідомлюють звідки та радість прийшла” [1, с.11].

Василь Олександрович стверджує, що справжнім громадянином стане лише той, у кого в зрілі роки прискорено заб'ється серце, коли він пригадає, які неповторні радощі давала у дитинстві щаслива, життерадісна праця. Тому перед освітнями стоять нерозв'язане важливе завдання у формуванні громадянина української держави – сформувати народне ставлення до праці.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1978. – 263 с.
2. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. школа, 1978. – 136 с.
3. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М. : Изд-во политической литературы, 1973. – 272 с.

**Аннотация
Г.И.Коберник**

Формирование гражданских качеств школьников в педагогическом наследии В.А.Сухомлинского

В статье раскрыто педагогические условия формирования таких компонентов гражданского воспитания: обязанность, ответственность, нравственность, сознание, долженствование, любовь и уважение к своим родителям, близким людям.

Ключевые слова: гражданственность, обязанность, ответственность.

**Summary
G.I.Kobernik**

The Forming of Schoolchildren's Civil Skills in the Pedagogical Heritage of V.O.Sukhomlyns'kyi

The pedagogical conditions of forming such components of civil upbringing as duty, responsibility, moral consciousness, love and respect to parents and close people are analysed in the article.

Key words: citizenship, duty, responsibility.

Дата надходження статті:

„2” вересня 2011 р.

УДК 37.018.1

Л.І.КОБИЛЯНСЬКА,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м. Чернівці)

**„...кожна людська особистість неповторна”
(ідеї В.О.Сухомлинського у професійній підготовці сучасних гувернерів)**

У статті йдеться про можливості творчого використання ідей В.О.Сухомлинського у процесі професійної підготовки гувернерів у ВНЗ. Зокрема, розкривається бачення видатним педагогом індивідуального підходу у навчанні й вихованні дітей, підготовки учителів до його реалізації. Автор наголошує на доцільноті вдумливого прочитання й інтерпретації поглядів В.О.Сухомлинського як теоретичного підґрунтя підготовки сучасних домашніх учителів/вихователів.

Ключові слова: гувернер, професійна підготовка, індивідуальний підхід, теоретико-методологічні засади.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Вітчизняна освіта сьогодні знаходитьться на новому етапі свого розвитку: відбувається інтеграція у європейський та світовий освітній простір, виникають альтернативні педагогічні системи і типи навчальних закладів, удосконалюються теоретичні концепції, розробляються шляхи їх практичної реалізації, однак українська педагогіка